

Former ISSN: 1300-4530 | e-ISSN: 2667-615X
Aralık / December | 2024/12(21): 124-143

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Belagat Dersine İlişkin Görüşleri

The Views of the Students at the Faculty of Theology Regarding to Rhetoric Course

ŞAHİN ŞİMŞEK

Doç. Dr., Batman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı
Assoc. Prof. Dr., Batman University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric
Batman, Türkiye
sahin.simsek@batman.edu.tr
ORCID: 0000-0002-5727-4518

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü | Article Types: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 26. 09. 2014

Kabul Tarihi | Accepted: 06. 12. 2024

Yayın Tarihi | Published: 15. 12. 2024

Bu makale TÜBİTAK 2219 Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı tarafından desteklenen “Ana Dili Arapça Olmayanlar İçin Belagat Ders Kitabı Hazırlama” başlıklı proje kapsamında üretilmiştir. / This article was written within the framework of the project “Preparing a Textbook of Rhetoric for Non-Native Arabic Speakers” supported by TUBITAK 2219 Postdoctoral Research Fellowship Program.

Atıf / Cite as

Şimşek, Şahin. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Belagat Dersine İlişkin Görüşleri”. *Van İlahiyat Dergisi* 12/21 (Aralık 2024), 124-143. <https://doi.org/10.54893/vanid.1556368>

Şimşek, Şahin. “The Views of the Students at the Faculty of Theology Regarding to Rhetoric Course”. *Van Journal of Divinity* 12/21 (December 2024), 124-143. <https://doi.org/10.54893/vanid.1556368>

İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vanid>
Mail: vanyyuifd@yyu.edu.tr

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Belagat Dersine İlişkin Görüşleri

Öz

İslam bilginlerinin büyük çoğunluğu, Kur'an-ı Kerim'deki mucizeliğin kendi yapısından; haiz olduğu fesahat, belagat ve nazım özelliklerinden kaynaklandığını belirtmiş, Kur'an'ın edebî üstünlüğünü ortaya koyup onu lâıkiyle anlamının temel aracı olarak da belagat ilmini görmüşlerdir. Bu araştırmanın amacı ilahiyat ile şeriat fakültesi öğrencilerinin belagat dersine ilişkin görüşlerini tespit ederek karşılaştırmalı olarak sunmaktır. Belagat dersinin farklı kültür ve eğitim bağlamlarında nasıl öğretildiği, öğrenciler tarafından nasıl algılandığı ve dersin onların akademik ve kişisel gelişimlerine nasıl katkı sağladığını anlamak belagat dersinin iyileştirilmesi bağlamında önem arz etmektedir. Çalışmada kullanılan yöntem nitel araştırma yöntemi olup çalışma olgubilim deseninde yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi ile Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Veriler ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilen öğrencilerden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak 2023-2024 eğitim öğretim yılı ikinci döneminde toplanmıştır. Kullanılan temel ölçüt, katılımcıların ana dillerinin Arapça olmaması ve ilgili dönemde belagat dersini almış olmalarıdır. Toplanan verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmada, ilahiyat ile şeriat fakültesi öğrencilerinin belagat dersinin kendi alanları için önemli olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin büyük çoğunluğu belagat dersinin Arapçalarının ilerlemesine katkı sağladığını, önemli bir kısmı ise dersin Kur'an'ın, diğer dini metinlerin ve Arap edebiyatının anlaşılmasında önemli bir araç olduğunu ifade etmişlerdir. Şeriat fakültesi öğrencilerinin tamamına yakını ise dersin, başta edebî i'câz olmak üzere genel anlamda Kur'an'ın anlaşılmasına katkı sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca her iki öğrenci grubunun çok önemli bir kısmının belagat dersinde zorlandıkları sonucuna da ulaşılmıştır. İlahiyat fakültesi öğrencilerine göre belagati zorlaştıran en önemli husus, Arapça altyapılarının zayıf olması iken şeriat fakültesi öğrencilerine göre ise bu husus belagat konularıyla ilk defa karşılaşmalarıdır. Sonuçlar belagat dersinin Kur'an'ın ve diğer dinî metinlerin anlaşılmasında, öğrencilerin düşünce ve ifade becerilerinin gelişmesinde etkili olduğunu, ancak dersin içeriğinin ve işleniş yönteminin güncellenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Araştırmada ulaşılan bulgu ve sonuçlar çerçevesinde, ilahiyat programına uygun olarak belagat ders içeriğinin, Kur'an'ın edebî yönünü merkeze alacak şekilde düzenlenmesi ve daha katılımcı öğretim yöntemlerinin kullanılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Belagat Dersi, İlahiyat Fakültesi, Şeriat Fakültesi, Öğrenci Görüşleri.

The Views of the Students at the Faculty of Theology Regarding to Rhetoric Course

Abstract

The vast majority of Islamic scholars have claimed that the miraculousness of the Quran stems from its own structure; its fluency, eloquence and verse characteristics. They have also regarded the science of rhetoric as the basic tool for revealing the literary superiority of the Quran and understanding it properly. The objective of this research is to determine the views of the students of theology and sharia faculties on the rhetoric course and present them comparatively. To understand how rhetoric is taught in different cultural and educational contexts, how it is perceived by students, and how the course contributes to their academic and personal development matters in terms of improving the rhetoric course. The method used in the study is qualitative research and the study was conducted in the phenomenological design. The study group of the research consists of the students studying at Cumhuriyet University Faculty of Theology, Batman University Faculty of Islamic Sciences and The University of Jordan- School of Sharia. The data were collected from the students selected by criterion sampling method using a semi-structured interview form in the second semester of the 2023-2024 academic year. The main criterion used was that the participants' native language was not Arabic and that they were taking a rhetoric course. Descriptive analysis technique was used to analyze the collected data. At the end of the research, it was concluded that the rhetoric course was important for the fields of the students at theology and sharia faculties. The vast majority of the students of faculty of theology stated that the rhetoric course contributed to the improvement of their Arabic, and a significant portion of them stated that the course was an important tool in understanding the Quran, other religious texts, and Arabic literature. Almost all of the students of the faculty of sharia stated that the course contributed to the understanding of the Quran in general, especially its literary i'jâz. It was also concluded that a significant portion of both student groups had difficulty in the rhetoric course. According to the students of the faculty of theology, the most important issue that makes rhetoric difficult is their weak Arabic background, while according to the Sharia faculty students, it is their first encounter with rhetoric topics. The

results reveal that the rhetoric course is effective in understanding the Quran and other religious texts and in developing students' thinking and expression skills, but the content and teaching method of the course needs to be updated. Within the framework of the findings and results of the research, it is suggested that the content of the rhetoric course should be organized in a way to center the literary aspect of the Qur'an in accordance with the theology program and more participatory teaching methods should be used.

Keywords: Arabic Language, Rhetoric Course, Faculty of Theology, Faculty of Sharia, Student Views.

Extended Abstract

Rhetoric is a significant course in terms of Islamic sciences, Arabic language and Arabic literature, and it helps students understand the literary aspect of the Holy Qur'an. In this respect, it is argued that rhetoric, which should be one of the important courses for theology education, does not receive the attention it deserves in the faculties of theology, it is taught in a way to continue the tradition, and even in some faculties of theology it is no longer taught. In the context of the reasons for the lack of interest in the rhetoric course, it was stated that rhetoric requires a serious Arabic background, but students of faculty of theology do not have the desired level of Arabic knowledge; although rhetoric is a science that includes both prose and poetry as a subject, it is limited to poetry in Turkey, and Arabic poetry is a field that Turkish readers and researchers prefer to stay away from. Another issue raised is the lack of standard textbooks suitable for theology faculties in terms of scope, content and methodology. In the Arab world today, the scope of the rhetoric course taught in the faculties of Sharia has been limited to the literary aspects of the Qur'an in order to make it a more useful course for the relevant faculties.

In the literature review, no study was found to address the views of the students of theology faculty on the rhetoric course. However, students' perceptions of this course is an important evaluation criterion in terms of the effectiveness of the course and the skills it provides. In this context, determining students' views on the content, application methods, difficulty level and contributions of the rhetoric course can contribute to improve the rhetoric course and update it in line with the theology program.

The aim of this study is to identify and compare the views of the students of theology and sharia on the rhetoric course. Understanding how rhetoric is taught in different cultural and educational contexts, how it is perceived by students, and how it contributes to their academic and personal development is important for improving the rhetoric course. The method used in the study is qualitative research and the study was conducted in a phenomenological design. The sample group of the research consists of students studying at Cumhuriyet University Faculty of Theology, Batman University Faculty of Islamic Sciences and Jordan University Faculty of Sharia. The data were collected from the students selected by criterion sampling method using a semi-structured interview form in the second semester of the 2023-2024 academic year. The main criteria used were that the participants' mother tongue was not Arabic and that they had taken the rhetoric course in the relevant semester. In the data collection phase, one demographic and 6 open-ended questions were asked to the participants. Descriptive analysis technique was used to analyze the collected data.

At the end of the study, it was concluded that the students of the Faculty of Theology and the Faculty of Sharia consider the rhetoric course to be important for their fields. The most common positive views expressed by the students of the Faculty of Theology were that the rhetoric course contributes to Arabic language, the literary i'jâz of the Qur'an, Islamic sciences and Arabic literature, while the most common positive views expressed by the students of the Faculty of Sharia were that it contributes to the understanding of the literary i'jâz of the Qur'an and the understanding of the Qur'an in general. In addition, it was concluded that a significant number of both the students of the faculties of theology and sharia had difficulties in the rhetoric course. According to the students of the Faculty of Theology, the most important issue that makes rhetoric difficult is their weak Arabic background, while according to the students of the Faculty of Sharia, it is the first time they encounter rhetoric topics. The most frequently expressed suggestions and expectations by the students of the faculty of theology for the rhetoric course to reach a better level and to overcome its current deficiencies are as follows: teaching Arabic well before rhetoric, focusing on Qur'anic rhetoric and practice, student-centered teaching of the course, emphasizing the importance of the course and making it popular, and elaborating literary analysis. The most common suggestions and expectations expressed by the students of the faculty of Sharia are to emphasize practice, to teach the course in a simple language and style, and to elaborate on literary analysis. Within the framework of the findings and results of the research, it is suggested that the content of the rhetoric course should be arranged in a way that focuses on the literary aspect of the Qur'an and more participatory teaching methods should be used in accordance with the theology program.

Giriş

Dil öğretiminde bir üst seviye olarak görülen belagat, بلغ kökünden türetilen bir mastar olup sözlükte “sözün fasih ve açık olması” anlamına gelmektedir.¹ Terim olarak ise “sözün fasih olmakla beraber yer ve zamana da uygun olması” şeklinde tanımlanan belagat, edebiyat kaideleri ve edebî sanatlarla ilgili meani, beyan ve bedii içine alan nispeten geniş kapsamlı bir ilimdir.² Cahiliye döneminden itibaren şiir ve edebiyatta varlığı mülahaza edilse de Arap belagatinin sistematik analizi ancak nüzul döneminden sonra başlamıştır. Bu dönemdeki belagat çalışmaları dil, edebiyat, tefsir, edebî tenkit ve kelâm konularıyla karışık bir şekilde ele alınmış, fakat edebî tenkidin yanında esas hedef Kur’an’ın edebî üstünlüğünü ve eşsizliğini ortaya koyup onu lâyıkiyle anlamak olmuştur. Hicri IV. yüzyılın sonlarından itibaren bağımsız bir disiplin hâline gelen belagat, edebî ilimlerden sayıldığı gibi dinî ilimlerden de ayrı düşünülmemiş ve “dinî disiplinler” şeklinde adlandırılan alanlardan biri kabul edilerek klasik dönemde önemsenmiştir.³

Belagat ilmi, Osmanlı döneminde de medrese müfredatında yer almış, hem dil ve edebiyat hem de Kur’an belagati çerçevesinde yaygın bir şekilde okutulmuştur. Osmanlı medreselerinde okutulan belagat dersleri genellikle Sekkâkî’nin (ö. 626/1229) *Miftâhu’l-’ulûm* adlı kitabının belagete dair üçüncü bölümü ve buna yazılmış şerh, haşiye vb. çalışmalardan oluşmuştur. *Miftâh* ve şerhlerine atfen Fatih döneminde otuzlu medreselere “miftah medreseleri” denilmiştir.⁴ Bu, belagat ilminin Osmanlı medreselerindeki öneminin göstergesi olduğu gibi adı geçen kitabın da belagat ilmindeki öneminin bir göstergesidir.

Belagat ilmi VIII. yüzyılın başlarından itibaren duraklama ve gerileme dönemine girmiş, nihayet çağdaş döneme gelindiğinde ise önemini yitirmeye başlayan bir ilim hâline gelmiştir.⁵ Batı ile temasın sonucunda 19. yüzyıldan itibaren başta Mısır olmak üzere Arap âleminde ilmî ve fikrî bir uyanış hareketi başlamıştır. Bu dönemde hemen hemen her alanda ihya ve ıslah hareketlerine girilmiştir.⁶ Belagat ilmi de bu süreçten olumlu etkilenmiş, belagatin yenilenmesi düşüncesi ortaya atılıp konu ile ilgili tartışmalar başlamıştır. Modern dönemde ortaya konulan yenilikçi yaklaşımlar bağlamında klasik belagatin yaşayan canlı dilden ve sosyal hayattan kopan ve yüzyıllarca aynı örnekleri tekrarlayıp duran bir ilim hâline geldiği savunulmuş, yeni belagete dair, kendi içinde bütünlük arz eden yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Bu bağlamda belagat ilminin kapsamının, üslupbilimi de içine alacak şekilde genişletilmesi gerektiğini savunan dilci ve edebiyatçılar olduğu gibi belagatin modern dönemde ortaya çıkan hikâye, roman, vb. bütün edebi türleri içine alması gerektiğini savunanlar da olmuştur. Buna karşın belagatin kapsamının dar tutulması ve en başta, belagatin ortaya çıkmasının ana hedefi olan Kur’an’ın i’câzı meselesine hizmet etmeye devam etmesi ve belagat konularının Kur’an belagatine kapsamlı bir şekilde uygulanması gerektiğini düşünen dilci ve edebiyatçılar da olmuştur.⁷ Bu doğrultuda Arap âleminde yükseköğretim kurumlarında şeriat fakültesi, Arap dili ve edebiyatı bölümü vb. farklı fakülte ve bölümlerin amacına ve programına uygun olarak belagat ders isimlerinin seçildiği, içeriklerinin ona göre oluşturulduğu ve bu doğrultuda belagat kitaplarının telif edildiği görülmektedir.⁸ Fakat buna rağmen belagatte yenilik bağlamında ortaya konulan yaklaşımların tam olarak uygulama şansı bulamadığı, modern dönemde kaleme alınan ve yükseköğretim kurumlarında da ders kitabı olarak okutulan belagat kitaplarının temelde klasik belagete bağlı kaldığı söylenebilir.

¹ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, thk. Abdullah Aliyyu’l-Kebîr vd. (Kahire: Dâru’l-Maârif, ts.), “blğ”, 1/335-336.

² Seyyid Şerîf el-Curcânî, *Kitâbu’t-tarîfât* (Beyrut: Mektebetu Lubnân, 1985), 47; Hulusi Kılıç, “Belagat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 5/380-383.

³ Corcî Zeydân, *Târihu âdâbi’l-lugati’l-Arabiyye* (Kahire: Dâru’l-Hilâl, ts.), 1/195, 2/14-15; Zafer Kızılkı, “Arap Dili Belagat Bilimine Kuramsal Bir Yaklaşım”, *İslami Araştırmalar Dergisi* 24/1 (2013), 20; Ali Ahmed Zevârî, “Eseru’l-Kur’ani’l-Kerîm fi neş’eti’l-d-dersi’l-belâğî ve tetâvvurih”, *el-Menhel* 4/1 (2018), 156-159, 163; Kılıç, “Belagat”, 5/380-383.

⁴ Muhittin Eliaçık, “Osmanlı Medreselerinde Okutulan Belagat Kitapları”, *Ulakbilge* 2/4 (2014), 38-39; Arzu Boy, “Medreselerin Kısa Bir Geçmişi ve Kayseri Medreseleri”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4/1 (2017), 60.

⁵ Şahin Şimşek, *Arap Belagatinde Yenilikçi Yaklaşımlar -Emin el-Hâlî Örneği-* (Ankara: Fecr Yayınları, 2020), 34-36; Kılıç, “Belagat”, 5/380-383; eş-Şârif Latrûş, “Kırâatun fi daâvât tecdîdi’l-belâga’l-Arabiyye”, *Mecelletu Havliyyâti’t-Turâs* 16/8 (2016), 97-98.

⁶ Mehmet Yalar, *Modern Arap Edebiyatına Giriş* (Bursa: Emin Yayınları, 2009), 44-46; Şimşek, *Arap Belagatinde Yenilikçi Yaklaşımlar*, 53-54.

⁷ Şimşek, *Arap Belagatinde Yenilikçi Yaklaşımlar*, 48-54, 62-63; Latrûş, “Kırâatun fi daâvât tecdîdi’l-belâğati’l-Arabiyye”, 99-103.

⁸ <https://admreg.yu.edu.jo/images/Plane/usol2022.pdf>

Türkiye’de ilahiyat fakülteleri bağlamında belagate bakıldığında Cumhuriyet kurulduktan sonra Arapça ile birlikte belagat öğretiminin de ihmal edildiği görülmektedir. Nitekim hem İstanbul Dârülfünûnu bünyesindeki İlahiyat Fakültesi hem de Ankara Üniversitesi bünyesinde açılan İlahiyat Fakültesi programında belagat dersi açıkça yer almamıştır.⁹ Fakat ilk yıllarında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde görev yapan bazı öğretim üyeleri, söz konusu fakültede 1949 yılından itibaren belagat dersinin okutulduğunu belirtmişlerdir.¹⁰ Bu durum, Arapça dersinin bir kısmının belagat olarak işlenmesi şeklinde açıklanabilir. Belagat dersi Cumhuriyet döneminde ilk defa, 1959 yılında kurulan İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünün müfredatında, “Belagat-ı Kur’aniyye” ismiyle açık bir şekilde yer almıştır.¹¹ 1983 yılında ilahiyat fakültelerinde uygulanan ders programında da belagat dersine yer verilmemiştir.¹² Ancak farklı ilahiyat fakültelerinde eğitim görüp hâlihazırda da öğretim üyesi olarak görev yapan bazı hocalar, ilgili dönemde Arapça dersinin az bir kısmının belagat şeklinde işlendiğini ifade etmişlerdir.¹³ Bu durum, söz konusu dönemde ilahiyat fakültelerinde görev yapan öğretim üyelerinin belagati ilahiyat eğitimi için önemli bulduklarını, programda yer almasa da okutmaya çalıştıklarını göstermektedir. 1998 yılında ilahiyat fakültelerinde uygulanan programda belagat da yer almıştır. 2008 yılından sonraki dönemde ise Arap Dili ve Belagatı I ve Arap Dili ve Belagatı II gibi başlıklarla neredeyse bütün ilahiyat fakültelerinin programına dâhil edilmiştir.¹⁴

Son yıllarda ilahiyat ders programlarında belagat dersi lehine yaşanan gelişmelere rağmen, konu ile ilgili araştırmalarda, farklı sebeplerden dolayı söz konusu derse karşı öğrenci ilgisinin az olduğu, bazı öğretim üyelerinin belagat dersini ilahiyat eğitimi için gerekli görmediği ve öğrencilerin söz konusu dersi anlama kapasitelerinin yetersiz olduğunu belirttiği ifade edilmiştir.¹⁵ Arap dili alanında görev yapan öğretim üyelerinin, belagate yönelik ilgisizliğin sebeplerini açıklarken en çok iki hususa dikkat çektikleri görülmektedir. Bunlardan biri, belagat dersinin ciddi bir Arapça altyapıya ihtiyaç duyduğu fakat ilahiyat fakültesi öğrencilerinin istenilen düzeyde Arapça bilgisine sahip olmadıkları hususudur. İkincisi ise belagat ilminin konu olarak hem düz yazı hem de şiiri içine alan bir ilim olmasına karşın, Türkiye’de nesirde varlığı göz ardı edilerek şiirle sınırlandırıldığı, Arap şiirinin ise şekil ve anlam özellikleri bakımından Türk okuyucu ve araştırmacısının uzak kalmayı tercih ettiği bir alan olduğu hususudur.¹⁶ Belagatin ilgi görmemesi bağlamında dile getirilen bir başka önemli husus ise ilahiyat fakültelerine uygun standart ders kitaplarının olmamasıdır. Nitekim ilahiyat fakültelerinde okutulan belagat ders kitaplarına bakıldığında neredeyse tamamının, lise düzeyinde okutulmak üzere Arap öğrenciler için telif edilen “el-Belagâtü’l-Vâdiha” adlı eser örnek alınarak hazırlandığı görülmektedir.¹⁷ Bahsedilen nedenlerden dolayı sayıları az da olsa bazı ilahiyat fakültelerinde, belagat dersinin yeterince faydalı olmadığı, dolayısıyla da belagate ayrılan zamanın gramer veya çeviriye ayrılması hâlinde bunun öğrencilerin lehine olacağı yönünde bir kanaatin olduğu, bu nedenle de belagat dersinin artık okutulmadığı görülmektedir.¹⁸

⁹ Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi* (İstanbul: Eser Matbaası, 1977), 4/1240, 1243; Halis Ayhan, “İlahiyat Fakültesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), 22/70-72.

¹⁰ Mehmet Şahin, *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlahiyat Fakültelerinde Arap Dili Belagati Öğretimi* (İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 35, 41-42.

¹¹ Mustafa Öcal, “Yüksek İslam Enstitüsü”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 44/48.

¹² Mustafa Öcal, “İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 122.

¹³ Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Yusuf Doğan ile 5.07.2024 tarihinde yapılan kişisel görüşme.

¹⁴ Şahin, *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlahiyat Fakültelerinde Arap Dili Belagati Öğretimi*, 43-47.

¹⁵ Şahin, *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlahiyat Fakültelerinde Arap Dili Belagati Öğretimi*, 74, 77-78; M. Faruk Toprak vd., “Belagat İlmi Neden Diğer İlimler Kadar Değer Görmüyor?”, *İlim (İslami İlimler E-Dergisi)*, 9 (2016), 10-13; Yusuf Sami Samancı, “İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri Lisans Programı Müfredatında Belagat Dersi ve Önemi, Diğer Alanlardaki Derslere Katkısı”, *Yüksek Öğretimde Arapça Eğitimi 1*, Ed. Ahmed Ali Çanakçı - Asem Hamdy Ahmed Abdelghany, (Konya: Palet Yayınları, 2020), 56-57.

¹⁶ Şahin, *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlahiyat Fakültelerinde Arap Dili Belagati Öğretimi*, 75-80; Toprak vd., “Belagat İlmi Neden Diğer İlimler Kadar Değer Görmüyor?”, 8-12.

¹⁷ Abdülhalim Abdullah, *Takrîbu’l-belâgati’l-Arabiyye li’n-nâtûkine bi gayrihâ*, (Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, ts.), 14.

¹⁸ Samancı, “İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri Lisans Programı Müfredatında Belagat Dersi”, 56-57.

Arap ülkelerinde, Osmanlı sonrası dönemde kurulan üniversitelerde, din eğitimi vermek üzere Türkiye'deki ilahiyat fakültelerine karşılık gelen şeriat fakülteleri kurulmuştur.¹⁹ Belagat açısından bakıldığında söz konusu fakültelerin büyük çoğunluğunda, günümüzde el-Beyânü'l-Kur'ânî, Esâlibü'l-Beyân fi'l-Kur'ân, el-Esâlibü'l-Beyâniyye, Esâlibü'l-Beyân fi'l-Kur'ân ve's-Sünne vb. başlıklarla derslerin bulunduğu, adı geçen fakültelerin amaçlarına ve programlarına uygun olarak da ilgili derslerin kapsamının Kur'an'ın edebî üstünlüğü ile sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır.²⁰ Bu derslerde belagatin özellikle beyan ve meani konuları Kur'an'a uygulanmaktadır. Nitekim bu araştırmanın çalışma grubunun bir kısmının seçildiği Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesi ders programında lisans düzeyinde "belagat" adında bir ders bulunmamakta, ancak "Esâlibü'l-Beyân fi'l-Kur'ân" adında bir ders bulunmaktadır. Söz konusu dersin planında, dersin içeriğinin belagatin alt dalları olan meani ve beyanın konularından oluştuğu, bu dersi alan öğrencinin belagat konularını anladığı, bunları Kur'an'a uygulayabildiği ve böylece Kur'an'ın edebî üstünlüğünü idrak edebildiği belirtilmektedir.²¹ Buna göre Türkiye'deki ilahiyat fakültelerine denk gelen şeriat fakültelerinde de belagat dersinin okutulduğu, aradaki farkın ise "Esâlibü'l-Beyân fi'l-Kur'ân" dersinde verilen örneklerin büyük çoğunluğunun Kur'an'dan seçilmesi olduğu anlaşılmaktadır.

Verilen bilgilerden belagatin Osmanlı'nın son dönemine kadar önemsenip ilgi gördüğü, edebiyattaki öneminin yanı sıra dinî disiplinlerden sayılıp Kur'an'ın doğru bir şekilde yorumlanması ve edebî üstünlüğünün anlaşılması için gerekli görüldüğü anlaşılmaktadır. Yine günümüzde, Arap âleminde, belagat dersinin kapsamında ve içeriğinde değişikliklerin meydana geldiği, şeriat fakültelerinde okutulan belagat dersinin Kur'an'ın edebî yönünü merkeze aldığı ve böylece ilgili fakülteler için önemsenen daha faydalı bir ders haline getirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu bilgilerden hareketle belagatin ilahiyat temel alanı için de vazgeçilmez derslerden olması beklenirken yukarıda ifade edildiği üzere belagatin ilahiyat fakültelerinde hak ettiği ilgiyi görmediği, biraz da geleneği sürdürme şeklinde okutulduğu, hatta bazı ilahiyat fakültelerinde artık okutulmadığı görülmektedir.

Literatür incelendiğinde, ilahiyat fakültelerinde Arapça öğretimi ve ilahiyat fakültesi öğrencilerinin Arapça dersine ilişkin görüşlerine dair çok sayıda saha araştırmasının yapıldığı görülmektedir.²² Buna karşın dil öğretiminde gramerden sonra bir üst seviye olarak kabul edilen belagat öğretimi ile ilgili saha araştırmasına dayanan herhangi bir çalışmaya rastlanılmadığı gibi ilahiyat fakültesi öğrencilerinin belagat dersine ilişkin görüşlerini ele alan herhangi bir çalışma da tespit edilememiştir. Oysa öğrencilerin bu derse dair algıları, dersin etkinliği ve kazandırdığı beceriler açısından önemli bir değerlendirme kriteridir. Bu bağlamda öğrencilerin belagat dersinin içeriği, uygulama yöntemleri, zorluk düzeyi ve öğrencilere sağladığı katkılara ilişkin görüşlerinin belirlenmesi belagat dersinin iyileştirilmesine ve ilahiyat programı doğrultusunda güncellenmesine katkı sağlayabilir.

Belagat öğretimi ve belagatin ilahiyat eğitimi için önemine dair saha araştırmasına dayanmayan Türkçe ve Arapça yayımlanan sınırlı sayıda araştırmanın yapıldığı görülmektedir.

Toprak vd. tarafından yapılan "Belagat İlmi Neden Diğer İlimler Kadar Değer Görmüyor?" başlıklı çalışmada, yükseköğretim kurumlarında belagat dersinin ilgi görmemesinin nedenlerinin açıklanması amaçlanmıştır.²³

ez-Ziyâdât tarafından yapılan, "Su'ûbâtu ta'îmi'l-belagati'l-Arabiyye li'n-nâtikîne bi-gayrihâ (Câmi'âtu Şırnak unmuzecen)" başlıklı çalışmada, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri

¹⁹ Arap ülkelerinde kurulan şeriat fakülteleri ile ilgili geniş bilgi için bk. Birol Başkan, "Basra Körfezi Ülkelerinde Modern Devlet ve Din Eğitimi", *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 2/2 (2018), 97-102; Yusuf Aydın, *Ürdün'de Yükseköğretimde Din Eğitimi* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 41-65.

²⁰ Yarmouk University (YU), "Faculty of Sharia" (Erişim 6 Eylül 2024); The University of Jordan (JU), "Faculty of Sharia" (Erişim 6 Eylül 2024); Al al-Bayt University (AABU), "Faculty of Sharia" (Erişim 7 Ekim 2024).

²¹ The University of Jordan (JU), "Faculty of Sharia" (Erişim 6 Eylül 2024).

²² Örneğin bk. Münir Ecer, "Bir Anlatı Araştırması: Yüksek Din Öğretimi Kurumlarındaki Arapça Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2023), 1-22; İsa Güceyüz, "Arapça Hazırlık Sınıflarında Derse Devam ve Akademik Başarı İlişkisi", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2023), 391-412; Osman Arpaçukuru – Muzaffer Üzümcü, "İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumları (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Örneği)", *Tasavvur Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (2020), 853-886.

²³ Toprak vd., "Belagat İlmi Neden Diğer İlimler Kadar Değer Görmüyor?", 9 (2016).

örneklüğünde, ana dili Arapça olmayan öğrencilerin belagat dersinde karşılaştıkları zorlukların tespit edilmesi ve bu doğrultuda çözüm önerilerinin sunulması amaçlanmıştır.²⁴

Şahin tarafından yapılan, “Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlahiyat Fakültelerinde Arap Dili Belagati Öğretimi” adlı çalışmada Cumhuriyet Dönemi boyunca belagat dersinin ilahiyat fakültelerindeki durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır.²⁵

Samancı tarafından yapılan, “İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri Lisans Programı Müfredatında Belagat Dersi ve Önemi, Diğer Alanlardaki Derslere Katkısı” başlıklı çalışmada belagat konularının İlahiyat fakültelerinin lisans programında müstakil bir ders olarak yer almasının gerekliliği ve ilahiyat eğitimi için öneminin ortaya konulması amaçlanmıştır.²⁶

Faruk tarafından yapılan, “Eseru ulûmi'l-belâga fi'l-ulûmi's-şer'iyye ve tevcîhi nusûsihâ” başlıklı çalışmada, belagat ilimlerinin Kur'an'ın edebî üstünlüğü ile dinî metinlerin yorumlanmasındaki öneminin ortaya konulması hedeflenmiştir.²⁷

Yılmaz ile Salem tarafından yapılan, “Belagat Öğretimindeki Problemler, Yöntemler ve Çözüm Önerileri (Türk Üniversiteleri Örneği)” başlıklı çalışmada Türkiye'deki üniversitelerde okuyan Türk öğrencilere yönelik belagat öğretiminin temel ilke ve yöntemlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.²⁸

Bu çalışmada Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi ve Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesinde öğrenim gören ve ana dili Arapça olmayan öğrencilerin belagat dersine yönelik algıları, dersin kişisel ve akademik gelişimlerine katkıları, dersin zorlukları ve zorlukları aşma önerileri ele alınmaktadır. Bu araştırmanın temel amacı ise ilahiyat ile şeriat fakültelerinde öğrenim görüp ana dili Arapça olmayan öğrencilerin belagat dersine ilişkin görüşlerini tespit edip karşılaştırmalı olarak sunmaktır. Bu araştırma neticesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğrencilerin belagat dersine dair genel algıları nedir?
2. Öğrencilerin belagat dersini almalarındaki motivasyonları nelerdir?
3. Öğrencilerin almış oldukları belagat dersi, özellikle Kur'an'ın edebî üstünlüğünü ayırt edebilecekleri bir farkındalığa neden olabiliyor mu?
4. Belagat dersinin işlenmesi sürecinde, öğrencilerin karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
5. Öğrencilerin, belagat dersinin işlenmesine dair var olduğunu düşündükleri eksiklikler nelerdir?
6. Öğrencilerin belagat dersinin iyileştirilmesine ilişkin önerileri nelerdir?

Araştırmanın önemi birkaç açıdan değerlendirilebilir: Belagat, İslamî ilimler, Arap dili ve Arap edebiyatı açısından önemli bir ders olup, öğrencilerin Kur'an'ın edebî yönünü anlamalarına yardımcı olmaktadır.²⁹ Bu araştırmanın, belagat dersinin bu işlevini ne ölçüde yerine getirdiğini ve öğrenciler tarafından nasıl algılandığını ortaya koyması beklenmektedir. Araştırma, Türkiye ve Ürdün'deki farklı üniversite öğrencilerinin belagat dersine yönelik algılarını karşılaştırarak, dersin farklı kültür ve eğitim bağlamlarında nasıl öğretildiği ve algılandığı konusunda bilgi sağlamayı amaçlamaktadır. Öğrencilerin belagat dersine yönelik görüşlerini ve bu derse ilişkin yaşadıkları zorlukları anlamak, dersin içeriğinin ve öğretim yöntemlerinin iyileştirilmesine katkı sağlayabilir.

²⁴ Teysîr ez-Ziyâdât, “Suûbâtu talîmi'l-belâgati'l-Arabîyye li gayri'n-nâtîkine bihâ (Câmiâtu Şırnak unmuzeceen)”, *Mecelletu Kısmi'l-Arabî Câmi'atu Bencâb* 23 (2016).

²⁵ Şahin, *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlahiyat Fakültelerinde Arap Dili Belagati Öğretimi*.

²⁶ Samancı, “İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri Lisans Programı Müfredatında Belagat Dersi ve Önemi, Diğer Alanlardaki Derslere Katkısı”.

²⁷ Kerim Faruk, “Eseru ulûmi'l-belâga fi'l-ulûmi's-şer'iyye ve tevcîhi nusûsihâ”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/11 (2021).

²⁸ Mehmet Yılmaz - Mohammed Saeed Salem, “Belagat Öğretimindeki Problemler, Yöntemler ve Çözüm Önerileri (Türk Üniversiteleri Örneği)”, *Antakiyat* 6/2 (Aralık 2023).

²⁹ Ebû Hilâl el-Askerî, *Kitâbu's-sinâ'ateyn*, thk. Ali el-Bicâvî-Muhammed Ebu'l-Fadl (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, ts.), 7-8.

1. Yöntem

1.1. Araştırma Deseni

Çalışmada kullanılan yöntem nitel araştırmadır. Nitel araştırmalarda algıların ve olayların doğal ortamlarında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulması amaçlanır.³⁰ Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme ve belge analizi gibi nitel veri toplama teknikleri kullanılır ve bu süreçte sayısal verilere ve istatistiklere daha az yer verilirken, sözlü ve nitel analizlere daha çok vurgu yapılır.³¹ Araştırmanın deseni olgubilimsel yöntemdir. Olgubilim deseni, bireyin belli bir olguyu deneyimlemesi sonucu oluşturduğu anlamlara odaklanmaktadır.³² Olgubilim desenini kullanan çalışmaların amacı, insanların belli bir olgu ya da gerçeğin belirli bir yönünü tecrübe etme, yorumlama, anlama ya da kavramsallaştırmada kullandıkları farklı yolları tanımlamaktadır. Bu yolla belirli bir olgu üzerinde anlayışlar ortaya çıkarılır ve bu anlayışlar kavramsal kategorilere göre sınıflandırılır.³³ Bu çalışmada, öğrencilerin belagat dersine yönelik görüşlerini anlamak için olgubilimin tercih edilmesinin temel nedeni, bu dersle ilgili öğrencilerin yaşantılarını, düşüncelerini ve algılarını ayrıntılı olarak ortaya koymaktır. Bu yaklaşım, genel geçer yargılar yerine, bireylerin kişisel deneyimlerine odaklanarak, bu ders hakkındaki farklı algıların ve anlayışların kavramsallaştırılmasını sağlar. Böylece, öğrencilerin dersle ilgili bireysel bakış açıları ve yaşadıkları tecrübeler kategorilere ayrılarak derinlemesine bir anlayış sunulur.

1.2. Çalışma Grubu

Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi birinci sınıf ve Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ikinci sınıfta okumakta olan 18 Türk öğrenci ile Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesinde üçüncü sınıfta okumakta olan ve ana dili Arapça olmayan 9 öğrenci araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu belirlenirken daha önceden belirlenen bir dizi kriteri karşılamaya yönelik olarak kullanılan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır.³⁴ Kullanılan temel ölçüt, katılımcıların 2023-2024 eğitim öğretim yılında üniversitede öğrenimini sürdürmeleri, ana dillerinin Arapça olmaması ve belagat dersini almalarıdır. Veri toplama süreci 2023-2024 eğitim-öğretim yılı ikinci döneminde gerçekleşmiştir. Görüşmeleri yapabilmek için Batman Üniversitesinden 04/07/2024 tarih ve 2024/05 sayılı izin alınmıştır. Görüşmeler için seçilen katılımcıların her birine ayrı bir kod verilerek işlenmiştir. Veri toplama sürecinde görüşme formu dağıtılırken ilahiyat veya İslami ilimler fakültesinde öğrenim gören öğrenciler için birinci öğrenci İ.Ö.1, ikinci öğrenci İ.Ö.2, üçüncü öğrenci İ.Ö.3... şeklinde 18 numaraya kadar kod tanımlanmıştır. "İlahiyat fakültesi" ifadesi, aynı müfredat ve programı uygulayan İslami ilimler fakültelerini de kapsadığı için söz konusu fakülteler ayrı değerlendirilmemiştir. Şeriat fakültesinde öğrenim gören 9 öğrenci ise birinci öğrenci Ş.Ö.1, ikinci öğrenci Ş.Ö.2, üçüncü öğrenci Ş.Ö.3... şeklinde 9 numaraya kadar kodlanmıştır.

Katılımcıların demografik özellikleri ise şu şekildedir:

Kişisel Bilgiler		
Cinsiyet (İlahiyat fakültesi öğrencileri)	Kadın	12
	Erkek	6
	Toplam	18
Cinsiyet (şeriat fakültesi öğrencileri)	Kadın	4
	Erkek	5
	Toplam	9

³⁰ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008), 39.

³¹ W. Lawrence Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, çev. Özlem Akkaya (İstanbul: Yayın Odası, 2020), 224.

³² Şener Büyükoztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2011), 19.

³³ Salih Çepni, *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş* (Trabzon: Akademi Kitabevi, 2010), 104; Meral Ceylan Çapar - Müyesser Ceylan, "Durum Çalışması ve Olgubilim Desenlerinin Karşılaştırılması", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/özel sayı 2 (2022), 300.

³⁴ Ali Baltacı, "Nitell Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (2018), 254.

1.3. Veri Toplama Aracı

Öğrencilerin belagat dersine yönelik görüşlerini belirlemek için ve görüşme sorularının ayrıştırılması, yanıtlanması daha kolay ve anlaşılır olması, belirli sayıda olması, araştırma odaklı ve çıkarıma dayalı cevaplar elde edilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veriler toplanmıştır.³⁵ Görüşme formunu hazırlama sürecinde geçerlik ve güvenilirlik çalışması kapsamında ilgili literatür taranmış, ilgili fakültelerin Arap Dili ve Belagatı I ve Arap Dili ve Belagatı II ile Esâlibü'l-Beyan fi'l-Kur'ân ders içeriklerinin yanı sıra takip edilen ders kitapları incelenmiş, elde edilen bilgiler ışığında açık uçlu 6 soru hazırlanmıştır. İç geçerlilik için biri eğitimci, biri dil uzmanı ikisi de Arap dili ve belagati alanında doçent olmak üzere toplam dört uzman görüşü alınmış ve açık uçlu soruların uygun olduğu tespit edilmiştir. Pilot uygulama aşamalarında öncelikle araştırmanın amacı doğrultusunda demografik ve açık uçlu sorular geliştirilmiş, ardından örneklem grubu olarak belirlenen 10 kişiye bu sorular yöneltilmiştir. Uygulama sırasında, soruların anlaşılabilirliği ve aynı özelliği ölçüp ölçmediği değerlendirilmiş; bu süreçte benzer özellikleri ölçtüğü düşünülen 4 soru formdan çıkarılmıştır. Elde edilen geri bildirimler ışığında soruların netliği, kapsamı ve uygunluğu gözden geçirilerek veri toplama aşamasında kullanılacak nihai form oluşturulmuştur. Veri toplama aşamasında katılımcılara, bir adet demografik 6 adet de açık uçlu soru sorularak veriler toplanmıştır.

1.4. Veri Analizi

Bu çalışmada elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Betimsel analiz, nitel verilerin belirli temalar altında toplanarak sistematik bir şekilde yorumlanmasını sağlar. Bu yöntem, katılımcıların görüşleri ve pratiklerinin derinlemesine anlaşılmasına olanak tanır.³⁶ Hazırlanan açık uçlu sorular öğrencilere yöneltilmiş ve görüşmelerden elde edilen ham veriler yazılı metinlere dönüştürülmüştür. Bu metinler, belirli anahtar kelimeler ve kavramlar etrafında kodlanmış, ardından kodlanan kavramlar benzerlik ve farklılıklarına göre gruplandırılmıştır. Gruplama sonucunda, belagat dersine yönelik algılar, dersin ilahiyat temel alanı için önemi, zorlukları, katkıları ve dersin iyileştirilmesine yönelik öneriler gibi temalar belirlenmiş ve bu temalar ile katılımcı görüşleri incelenmiştir. Son aşamada, belirlenen temalar arasındaki ilişkiler ve araştırma sorularıyla örtüşmeleri değerlendirilmiş, öğrenci görüşlerinden oluşan bulgular yorumlanarak sonuçlar çıkarılmıştır.

2. Bulgular

2.1. Öğrencilerin Genel Olarak Belagat Dersine İlişkin Görüşleri

Öğrencilerin belagat dersine dair genel algıları ile ilgili olarak hem ilahiyat hem de şeriat fakültesi öğrencilerine, "Belagat dersine ilişkin düşünceleriniz nedir? Açıklayınız." sorusu yöneltilmiştir.

Belagat dersinin ilahiyat fakültesi öğrencileri tarafından genel olarak değerlendirilmesine yönelik bulgular incelendiğinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun olumlu, bir kısmının olumsuz yönde görüş belirttiği, çok az bir kısmının ise kararsız olduğu görülmektedir. Bu bağlamda olumlu öğrenci görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

İ.Ö.1: "Belagat dersinin herkesin işlemediği gereken bir ders olduğunu düşünüyorum, çünkü belagat diğer dersler gibi değil insanı farklı boyutlara farklı bilgilere gönderiyor."

İ.Ö.3: "İlahiyatın temelini oluşturan derslerden biri Kur'an dilinin edebiyatı olarak öğrenmemiz şart oluyor."

İ.Ö.7: "Kur'an'ı anlamak isteyen her ilahiyat öğrencisinin belagat dersini alması gerektiğini düşünüyorum."

³⁵ Ayşe Polat, "Nitel Araştırmalarda Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Soruları: Soru Form ve Türleri, Nitelikler ve Sıralama", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22 (Özel Sayı 2), 164.

³⁶ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 259-276.

Belagat dersinin genel olarak değerlendirilmesine yönelik olumsuz öğrenci görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

İ.Ö.12: "Ezber yaparak geçmeye çalıştığım bir ders."

İ.Ö.17: "Bana göre gereksiz bir ders."

Bu öğrenci görüşlerine göre belagat dersinin ufuk açıcı, ilahiyat eğitimi için gerekli ve özellikle de Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılması için vazgeçilmez bir ders olduğu vurgulanmıştır. Araştırmaya katılan ilahiyat öğrencilerinden yalnızca İ.Ö.9 kararsız olup bunu da öğrencilerin sahip olduğu Arapça bilgisinin belagat dersinin durumunu belirttiği ifadeleri ile açıklamıştır.

Belagat dersinin şeriat fakültesi öğrencileri tarafından genel olarak değerlendirilmesine yönelik bulgular incelendiğinde ise öğrencilerin tamamının olumlu yönde görüş belirttikleri görülmektedir. Olumlu öğrenci görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

Ş.Ö.3: "Bu dersi çok sevdim ve inşallah Allah ömür verirse yüksek lisansımı da bu alanda yapmak istiyorum."

Ş.Ö.5: "Bu derste sadece ayetlerin serdedilmesinde Kur'an üslûbunun ele alınacağını düşünmüştüm. Oysa bu ders çok daha ince ve çok daha güzeldir."

Ş.Ö.8: "Bu dersin dildeki yeri yemekteki tuz ve sözdeki gramer gibidir. Belagat dersi olmadan dili öğrenmek hiç eğlenceli değildir."

Ş.Ö.9: "Bu dersin çok ilgi çekici olduğunu düşünüyorum. Arap dilini daha iyi öğrenmeye, bazı duyguları ifade etmeye, Arapça konuşma sanatına ve ifade yollarının çeşitlenmesine yardımcı oluyor."

Bu öğrenci görüşlerine göre ise belagat dersi beklediklerinden daha derin ve etkileyicidir. Bir öğrenci, dersi çok sevdiğini ve bu alanda yüksek lisans yapmayı planladığını belirtirken, diğerleri dersin Kur'an üslûbunu anlamada ve dil öğreniminde önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Dersin Arap dilini anlama, duyguları ifade etme ve konuşma sanatını geliştirmede büyük katkı sağladığına dair olumlu görüşler dile getirilmiştir.

2.2. Öğrencilerin Belagat Dersinin İlahiyat Eğitimi İçin Önemine İlişkin Görüşleri

Belagat dersinin ilahiyat eğitimi için önemi ile ilgili her iki öğrenci grubuna, "Belagat dersinin alanınız için önemli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?" sorusu yöneltilmiştir.

Belagat dersinin ilahiyat eğitimi için önemine ilişkin ilahiyat fakültesi öğrenci görüşlerine yönelik bulgular incelendiğinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun olumlu; çok az bir kısmının ise olumsuz yönde görüş belirttikleri görülmektedir. Olumlu öğrenci görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

İ.Ö.2: "Tabii ki çünkü ilahiyatta Arapça bilmemiz gerekir. Belagat Arapçamızı geliştiriyor ve çokça bilgi içeriyor."

İ.Ö.6: "Kur'an'ı anlamada ve yorumlamada yardımcı olacağını düşünüyorum ve ilahiyatın tüm derslerinde yardımcı olacağını düşünüyorum."

İ.Ö.7: "Kur'an'daki "hakikat-mecaz"ı anlamak için önemli olduğunu düşünüyorum."

İ.Ö.9: "İslami ilimlerin çoğu Arapça olduğu için belagat da Arapça bir ders olduğu için faydalı olacağını düşünüyorum."

Belagat dersinin ilahiyat eğitimi için önemine yönelik yalnızca İ.Ö.17 olumsuz yönde görüş belirtmiş olup bunu da belagat dersinin ilahiyat eğitimi için gerekli olmadığı ve ders programında da yer almaması gerektiği ifadeleri ile açıklamıştır.

Bu bulgulara göre ilahiyat öğrencilerinin büyük çoğunluğu belagatin ilahiyat eğitimi için önemli olduğunu, Arap dilinin bir alt dalı olarak ilahiyattaki bütün derslere katkı sağladığını vurgulamışlardır. Özellikle de hakikat-mecaz gibi gramerde yer verilmeyen konuları içermesi bakımından Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanması hususunda faydalı bir ders olduğunu dile getirmişlerdir.

Belagat dersinin ilahiyat eğitimi için önemine dair şeriat fakültesi öğrenci görüşlerine yönelik sonuçlar incelendiğinde ise öğrencilerin tamamının olumlu yönde görüş belirttikleri görülmektedir. Olumlu öğrenci görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

Ş.Ö.2: *“Evet, çünkü Kur’an İslam şeriatının en önemli kaynağıdır. Ve bu ders Kur’an’ı anlamayı kolaylaştırıyor.”*

Ş.Ö.4: *“Evet, Arap dilini bilmeden Kur’an’dan hiçbir şey anlamının mümkün olmadığına kesinlikle inanıyorum. Çünkü Kur’an Arap dilinde inmiştir.”*

Ş.Ö.8: *“Bu ders temel bir ders olduğundan o olmadan Kur’an’ı doğru bir şekilde anlamamız mümkün değildir. Kur’an’ın tamamı müktezâ-yı hâle uygun iken bu ders olmadan bunu nasıl anlayabiliriz?”*

Bu bulgulara göre ise belagat dersinin alanları için önemli olduğunu belirten öğrenciler dersin, Kur’an’ın anlaşılmasına doğrudan katkı sağladığını, Arapça bilgisi olmadan Kur’an’ın derinliklerine inmenin mümkün olmadığını vurgulamaktadırlar. Ayrıca dersin, Kur’an’ın dilini ve üslûbunu anlamada temel bir araç olduğunu ifade etmektedirler.

2.3. Öğrencilerin Kur’an’ın Edebî Üstünlüğü Bağlamında Belagat Dersine İlişkin Görüşleri

Belagat ders içeriğinin Kur’an’ın edebî üstünlüğünün anlaşılmasına katkısı bağlamında her iki öğrenci grubuna, “İşlenen konular ve verilen örnekler dikkate alındığında, belagat ders içeriğinin Kur’an’ın edebî üstünlüğünü ortaya koyacak şekilde düzenlenmiş olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.” sorusu yöneltilmiştir.

Kur’an’ın edebî üstünlüğü bağlamında belagat dersinin içeriğine ilişkin ilahiyat fakültesi öğrenci görüşlerine yönelik bulgular incelendiğinde öğrencilerin çoğunluğunun olumlu; önemli bir kısmının ise olumsuz yönde görüş belirttikleri görülmektedir. Olumlu öğrenci görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

İ.Ö.11: *“Gördüğümüz her bir örnekte anlatılanın yanında aslında tam olarak ne anlatılmak istenmiş ve anlatılmak istenenin nasıl anlatılmış olduğunu incelemekle, Kur’an’ın edebî üstünlüğünü apaçık görüyoruz.”*

İ.Ö.13: *“Kur’an’da kullanılan bilhassa beyan ve meani yönünden kullanılmış belagat sanatların ortaya daha güzel koyulduğuna inanıyorum.”*

İ.Ö.14: *“Derslerde verilen örnekler özellikle Kur’an’dan konuyu daha iyi özümsememizi ve kavramamızı sağlıyor. Bunun yanı sıra öğrendiğimiz bilgilerle Kur’an’ın çok üstün bir kitap olduğunu daha da iyi anlıyoruz.”*

Kur’an’ın edebî üstünlüğü bağlamında belagat dersinin içeriğine yönelik olumsuz öğrenci görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

İ.Ö.12: *“Daha çok şair sözleri ön planda olduğu için açıkçası pek işime yaradığını düşünmüyorum.”*

Buna göre öğrenciler, belagat dersinin Kur’an’ın edebî üstünlüğünün anlaşılmasına önemli katkılar sağladığını vurgulamışlardır. Kur’an’dan verilen örnekler üzerinde yapılan belagat tahlillerinin, Kur’an’ın edebî üstünlüğünün anlaşılmasına ışık tuttuğunu belirtmişlerdir. Kur’an’ın edebî üstünlüğünün anlaşılması hususunda belagat dersinin çok fazla katkı sağlamadığını dile getiren öğrenci ise bunu verilen örneklerin büyük oranda şiirden seçilmesine bağlamıştır.

Kur’an’ın edebî üstünlüğü bağlamında belagat dersinin içeriğine ilişkin şeriat fakültesi öğrenci görüşlerine yönelik sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin tamamının olumlu yönde görüş belirttikleri görülmektedir. Olumlu öğrenci görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

Ş.Ö.4: *“Evet, bu dersin Kur’an’ın edebî yönünün ortaya çıkarılmasına katkı sağladığına inanıyorum.”*

Ş.Ö.9: *“Kur’an’dan verilen örnekler üzerinde yapılan belagat tahlilleri ve tasvirleri i’câzü’l-Kur’an’ın önemli bir parçası olarak kabul edilir. Bu türden tahliller, anlamların daha etkin ve daha beliğ bir şekilde ulaştırılması için Arapçanın Kur’an’daki kullanımına ve terkiplerine ışık tutar.”*

Buna göre öğrenciler, belagat dersinin Kur’an’ın edebî yönünün anlaşılmasına önemli katkılar sağladığını vurgulamışlardır. Kur’an’dan verilen örnekler üzerinde yapılan belagat tahlillerinin, Kur’an’ın edebî üstünlüğünün anlaşılmasına ve Arapçanın Kur’an’daki kullanımının derinlemesine kavranmasına ışık tuttuğunu ifade etmişlerdir. Bu tahlillerin, anlamların daha etkin ve beliğ bir şekilde iletilmesine yardımcı olduğunu belirtmişlerdir.

İlahiyat fakültesi öğrencilerinin, yukarıda verilen üç ana tema altında belagat dersine yönelik olarak en sık dile getirdikleri olumlu görüşlerin *Arapçaya katkı sağlaması* ile *Kur'an'ın edebî i'câzının anlaşılmasına katkı sağlaması* görüşleri olduğu görülmektedir. Bu görüşleri sırasıyla *İslami ilimlerin anlaşılmasına katkı sağlaması*, *Arap edebiyatının anlaşılmasına katkı sağlaması*, *Kur'an'ın anlaşılmasına katkı sağlaması* ve *ufuk açıcı olması* görüşleri takip etmektedir.

Şeriat fakültesi öğrencilerinin yukarıda verilen üç ana tema altında belagat dersine yönelik olarak en sık dile getirdikleri olumlu görüşlerin ise *Kur'an'ın edebî i'câzının anlaşılmasına katkı sağlaması* ile *genel olarak Kur'an'ın anlaşılmasına katkı sağlaması* görüşleri olduğu görülmektedir. Bu görüşleri sırasıyla *Arapçaya katkı sağlaması* ile *Arap edebiyatının anlaşılmasına katkı sağlaması* görüşleri takip etmektedir.

2.4. Öğrencilerin Belagat Dersinin Zorluğuna İlişkin Görüşleri

Belagat dersinin zorluğu bağlamında her iki öğrenci grubuna, “Belagat dersinde kavramakta zorlandığınız konular var mıdır? Varsa hangileri olduğunu açıklayınız.” sorusu yöneltilmiştir.

Belagat dersinin anlaşılmasında zorluk teşkil eden konulara ilişkin ilahiyat fakültesi öğrenci görüşlerine yönelik bulgular incelendiğinde öğrencilerin yarısının zor konular var, yarısının ise zor konular yok yönünde görüş belirttikleri görülmektedir. Ayrıca belagat dersinde zorlandığını ifade eden öğrencilerin çoğunluğu bütün konularda, önemli bir kısmı ise belli konularda zorlandıklarını dile getirmişlerdir.

Belagat dersinde zorluk teşkil eden konuların olduğunu düşünen öğrenci görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

İ.Ö.12: “Gramer konularında eksiğim olduğunu düşünüyorum öğrendiğimiz gramer konularını unutuyoruz. Böyle olunca da üslûbu anlamakta zorluk çekiyorum.”

İ.Ö.16: “Tabi ki var bunlar; kasır, haber ve çeşitleri, mûsned.”

İ.Ö.17: “Tüm konularda zorluk çekiyorum yani şiir anlamı bize ne kazandırır anlamış değilim.”

Belagat dersinde zorluk yaşadığını belirten ilahiyat öğrencileri, çeşitli sebeplerle dersin kendileri için zorlayıcı olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı öğrenciler özellikle gramer konularında eksiklikler yaşadıklarını ve bu nedenle bir tür üslûp bilgisi olan belagat dersinde zorluk çektiklerini belirtmiştir. Ayrıca kasır, haber ve mûsned gibi spesifik konularda ve şiir anlamında zorlandıklarını ifade eden öğrenciler de olmuştur.

Belagat dersinin anlaşılmasında zorluk teşkil eden konulara ilişkin şeriat fakültesi öğrenci görüşlerine yönelik sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin çoğunluğunun zor konular var, önemli bir kısmının ise zor konular yok yönünde görüş belirttikleri görülmektedir. Ayrıca Belagat dersinde zor konuların olduğunu ifade eden öğrencilerin tamamı genel anlamda zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Belagat dersinde zorluk teşkil eden konuların olduğunu düşünen öğrenci görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

Ş.Ö.3: “Belagat dersini daha önce hiç görmedim bu yüzden biraz zorlanıyorum ama Allah’a şükür çoğunu anlıyorum.”

Ş.Ö.4: “Belagat dersinde altyapım zayıf olduğu için zorluk çekiyorum. Ama dersi dikkatli bir şekilde dinleyerek ve çokça tekrar ederek az bir kısmını anlıyorum.”

Ş.Ö.7: “Temel gramer konularında iyi olmadığım için zorluk çekiyorum. Çünkü bu ders temel gramer konularını bilmeyi gerektiriyor.”

Buna göre öğrencilerden bazıları daha önce bu dersi almadıkları için başlangıçta zorlandıklarını ancak zamanla bu dersi anladıklarını belirtmişlerdir. Diğerleri altyapılarının zayıf olmasından dolayı zorlandıklarını ve bu eksikliği çokça tekrar yaparak aşmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Temel gramer bilgileri eksik olan öğrenciler bu bilgilerin belagat dersi için gerekli olduğunu ve bu yüzden zorluk çektiklerini dile getirmişlerdir.

2.5. Öğrencilerin Belagat Dersinin Eksik Yönlerine İlişkin Görüşleri

Belagat dersinin eksik yönleri ile ilgili her iki öğrenci grubuna, “Belagat dersinde yöntem ve içerik olarak herhangi bir eksiklik olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.” sorusu yöneltilmiştir.

Belagat dersinin eksik yönlerine ilişkin ilahiyat fakültesi öğrenci görüşlerine yönelik bulgular incelendiğinde öğrencilerin yarısının eksiklik var; yarısına yakınının eksiklik yok yönünde görüş belirttikleri; çok az bir kısmının ise kararsız olduğu görülmektedir.

Belagat dersinin eksik yönleri olduğu yönünde görüş belirten öğrencilerin görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

İ.Ö.5: *"Mantığını kavramak yerine hep ezbere gidiliyor. Bu durum hem beni sıkıyor hem de dersi anlamamı zorlaştırıyor."*

İ.Ö.7: *"İşlenen konuların ardından konunun daha iyi anlaşılması için Kur'an ayetlerinden örneklerle pekiştirilmesi gerektiğini düşünüyorum."*

İ.Ö.13: *"Kavramamıza yönelik uygulamalı talim yapılırsa daha akılda kalıcı olacağını düşünüyorum."*

Buna göre eksiklikler arasında özellikle dersin ezbere dayalı olması, Kur'an ayetleriyle konuların pekiştirilmemesi ve uygulamalı talim eksikliği gibi noktalar dile getirilmiştir. Diğer yandan öğrencilerin önemli bir kısmı dersin eksikliklerinin olmadığını belirtirken, çok az bir kısmı ise bu konuda kararsız kalmıştır.

Belagat dersinin eksik yönlerine ilişkin şeriat fakültesi öğrenci görüşlerine yönelik sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin önemli bir kısmının eksiklik var; çoğunluğunun ise eksiklik yok yönünde görüş belirttikleri görülmektedir. Belagat dersinin eksik yönleri olduğu yönünde görüş belirten öğrencilerin görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

İ.Ö.2: *"Dil ve üslûp biraz zor."*

İ.Ö.9: *"Anlaşılması zor konularla ilgili daha fazla örnek verilmeli ki konunun özelliklerini daha iyi anlayıp karşılaştırma yapabilelim ve böylece kendimiz de öğrendiklerimizi kullanabilelim"*

Buna göre eksiklik olduğunu düşünen bazı öğrenciler, dersin dil ve üslûbunun zor olduğunu, derslerde konuyu pekiştirmek için yeterince örnek verilmediğini düşünmekte ve anlaşılması zor konuların daha iyi açıklanmasını gerektiğine dikkat çekmektedirler.

2.6. Öğrencilerin Belagat Dersine İlişkin Önerileri

Belagat dersine ilişkin önerileri bağlamında her iki öğrenci grubuna, "Belagat dersinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve dersten en üst seviyede istifade edebilmek için gerek içerik gerekse yöntem açısından önerileriniz nelerdir? Açıklayınız." sorusu yöneltilmiştir.

Belagat dersinin daha iyi anlaşılması ve daha verimli hâle getirilmesine ilişkin ilahiyat fakültesi öğrenci görüşlerine yönelik bulgular incelendiğinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun önerilerde bulunduğu, çok az bir kısmının ise herhangi bir öneride bulunmadığı görülmektedir.

Belagat dersinin daha iyi anlaşılması ve daha verimli hâle getirilmesine yönelik önerilerde bulunan öğrencilerin görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

İ.Ö.4: *"Öncelikle Belagat dersini anlamak ve faydalanılmak için öğrencinin ön yargısını kırabilmek önemli şayet öğrenci belagatin önemini ve dinde kendi alanında olan önemini konumunu kavrar ise inşallah daha iyi istifade eder."*

İ.Ö.7: *"Öğrenciler için sağlam bir Arapça altyapısı atılıp daha sonraki senelerde belagat dersinin alınmasının daha uygun olacağını düşünüyorum."*

İ.Ö.12: *"Derslere öğrencilerin katılımı sağlanarak daha da kalıcılık sağlanabilir."*

İ.Ö.18: *"Konunun örnekleriyle beraber bence biraz daha detaya inilebilir ve Kur'an'ın edebî üstünlüğünü biraz daha kavrama açısından iyi olabileceğini düşünüyorum."*

Belagat dersinin iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunan öğrenciler, dersin daha anlaşılır ve faydalı olması için ön yargıların kırılması, sağlam bir Arapça altyapısının oluşturulması, derslerde öğrenci katılımının artırılması ve konuların daha detaylı işlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Belagat dersinin daha iyi anlaşılmasına ve daha verimli hâle getirilmesine ilişkin şeriat fakültesi öğrenci görüşlerine yönelik sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin çoğunluğunun önerilerde bulunduğu,

önemli bir kısmının ise herhangi bir öneride bulunmadığı ve dersin işlenişinden memnun olduğu görülmektedir.

Belagat dersinin daha iyi anlaşılması ve daha verimli hâle getirilmesine ilişkin öğrenci görüşlerine örnek teşkil eden bazı ifadeler şu şekildedir:

İ.Ö.2: *"Daha fazla örnek ve alıştırma olursa daha iyi olur diye düşünüyorum."*

İ.Ö.4: *"Bu ders daha fazla detaylandırılmalıdır. Çünkü dersin, bu alanda okuyan öğrencilerin ihtiyaç duyduğu faydaları vardır."*

İ.Ö.5: *"Dersi daha iyi anlamamız için uygulama yönüne ağırlık verilmeli."*

İ.Ö.7: *"Tahtaya yazılan yazıları okuyamıyorum, daha okunaklı yazılabilir. Bazen de verilen örnekler çok hızlı açıklanıp geçiliyor."*

Dersin iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunan öğrenciler, derslerde daha fazla örnek ve alıştırma yapılmasını, dersin detaylandırılmasını ve uygulamaya ağırlık verilmesini önermiştir. Bazı öğrenciler dersin daha okunaklı yazılmasını ve daha anlaşılır bir şekilde işlenmesi gerektiğini de ifade etmişlerdir.

Hem ilahiyat hem de şeriat fakültesi öğrencilerinin, 4, 5 ve 6. temalarda dile getirdikleri eksiklikler ve zorluklardan hareketle belagat dersinin daha faydalı hâle getirilmesine yönelik olarak dile getirdikleri öneri ve beklentileri şu şekildedir.

Belagat dersinin iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunan ilahiyat fakültesi öğrencilerinin yönetime ilişkin olarak en sık dile getirdikleri görüşler sırasıyla; *belagatten önce Arapçanın iyi öğretilmesi, ezber yerine uygulamaya ağırlık verilmesi, dersin öğrenci merkezli işlenmesi, dersin öneminin belirtilmesi ve sevdirmesi, edebî tahlillerin detaylandırılması, dil ve üslup açısından kolay ve anlaşılır ders kitaplarının tercih edilmesi ve basit bir dil ve üslupla açıklanması* şeklindedir. İçerik açısından ise sırasıyla; *örnek ve alıştırmaların arttırılması ve Kur'an belagatine ağırlık verilmesi* şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Belagat dersinin iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunan şeriat fakültesi öğrencilerinin yönetime ilişkin olarak en sık dile getirdikleri görüşler sırasıyla; *uygulamaya ağırlık verilmesi, dersin basit bir dil ve üslûpla anlatılması, edebî tahlillerin detaylandırılması ve örnekler açıklanırken yazıların okunaklı yazılması* şeklindedir. İçerik açısından ise *örnek ve alıştırmaların arttırılması* şeklinde görüş belirtmişlerdir.

4. Tartışma Sonuç ve Öneriler

İlahiyat fakültesi öğrencileri ile şeriat fakültesi öğrencilerinin belagat dersinin genel olarak değerlendirilmesine ilişkin büyük oranda olumlu yönde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Saha araştırmasına dayanan bu bulgular, öğrencilerin belagat dersine yönelik ilgilerinin olduğunu ve Belagat dersini gerekli gördüklerini göstermektedir. Bu bağlamda, dersin dil öğreniminde önemli bir rol oynadığına; Kur'an üslûbu ile Arapça dilini anlama, duyguları ifade etme ve konuşma sanatını geliştirmede büyük katkı sağladığına dair olumlu görüşler dile getirilmiştir. 2020 yılında yapılan bir çalışmada, belagat ilmine yönelik akademik ilginin de olduğunu göstermektedir. Söz konusu çalışmada, belagat ilmine dair yapılan akademik çalışmalarda son zamanlarda büyük bir artışın yaşandığı ve 2007 yılı sonrasında yalnızca makale türünden 130 çalışmanın tespit edildiği belirtilmiştir.³⁷ Fakat ilgili çalışmada yer verilen çalışmaların hiçbirinin yükseköğretim kurumlarında belagat öğretimini veya ilahiyat fakültelerinde belagat dersini konu edinmediğini belirtmek gerek. Dolayısıyla hem öğrencilerin olumlu baktığı hem de araştırmacıların akademik anlamda ilgi gösterdiği belagat dersinin ilahiyat eğitimi için önemli bir ders olduğu, ilahiyat fakülteleri müfredatında yer alması ve ciddiye alınması gerektiği söylenebilir.

Belagat dersinin ilahiyat eğitimi için önemine ilişkin öğrenci görüşlerine yönelik olarak şeriat fakültesi öğrencilerinin tamamı ile ilahiyat fakültesi öğrencilerinin tamamına yakını olumlu yönde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Yine şeriat fakültesi öğrencilerinin tamamına göre belagat dersinin önemi

³⁷ Murat Keklik - Sema İnci, "Eski Türk Edebiyatı Alanında Belagat Çerçevesinde Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 8/25 (2020), 81.

Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılmasına ve edebî açıdan mucize olduğunun idrak edilmesine olan katkısından dolayıdır. Belagat dersinin ilahiyat eğitimi için önemli olduğunu ifade eden ilahiyat fakültesi öğrencileri ise sırasıyla; Arapçanın gelişmesine katkı sağlaması, Kur'an ve diğer temel İslam bilimleri derslerinin anlaşılmasına katkı sağlaması ve ufuk açıcı olması şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu veriler "Esâlibü'l-Beyân fi'l-Kur'ân" başlığıyla okutulan belagat ders içeriğinin Kur'an'ın edebî üslûbunu ve i'câzını merkeze aldığı ortaya koymaktadır. Aynı şekilde bu veriler, şeriat fakültesi öğrencilerinin "Esâlibü'l-Beyân fi'l-Kur'ân" dersinin amacını net bir şekilde anladıklarını göstermektedir. Söz konusu verilere göre aynı şeyi "Arap Dili ve Belagatı" dersi için söylemek zordur. Yine bu veriler, ilahiyat fakültelerindeki belagat dersinde daha çok şiir ve emsal gibi edebî türler üzerinde durulduğunu ve Kur'an ayetlerinin ikinci planda kaldığını göstermektedir.

Belagat dersinin ilahiyat eğitimi için önemi, konu ile ilgili güncel araştırmalarda da vurgulanmıştır. Söz konusu araştırmalarda, belagat ilminin ilahiyat fakültesi öğrencilerinin mesleki anlamda daha donanımlı hâle gelmelerine doğrudan katkısının olduğu belirtilmiştir. Belagatin Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılmasının yanı sıra tefsir, hadis, fıkıh ve fıkıh usulü gibi Temel İslam Bilimleri kapsamındaki diğer dersler için de son derece önemli olduğu sonucuna varılmıştır.³⁸ Ayrıca öğrencilerin lisans düzeyinde belagat dersini almalarının, daha sonra Arap Dili ve Belagatı anabilim dalında yapacakları lisansüstü çalışmaları da olumlu yönde etkileyeceği sonucuna varılmış ve belagatin müfredatta mutlaka yer alması gerektiği vurgulanmıştır.³⁹ Bu bulgu ve veriler, belagat dersinin yeterince faydalı olmadığı ve öğrencilerin meslekî anlamda daha donanımlı hâle gelmelerine doğrudan bir katkı sağlamadığı yönündeki görüşlere dayanılarak bazı ilahiyat fakültelerinde belagatin ders programından çıkarılmasının veya gramer ya da çeviri şeklinde işlenmesinin⁴⁰ aceleyle alınmış kararlar olduğunu ve gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bundan hareketle belagat dersini müfredattan çıkarmak veya gramer, çeviri vb. şeklinde işlemek yerine; söz konusu dersin içeriğini, belagatin bir ilim olarak ortaya çıkmasının temel amacı olan Kur'an'ın edebî üstünlüğü doğrultusunda zenginleştirmek ve böylece Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlamak gerektiği söylenebilir.

Kur'an'ın edebî üstünlüğünün anlaşılmasına katkısı bağlamında belagat dersinin içeriği ve kapsamına ilişkin öğrenci görüşlerine yönelik olarak şeriat fakültesi öğrencilerin tamamı ile ilahiyat fakültesi öğrencilerinin büyük bir kısmının olumlu yönde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Bu oranlar, şeriat fakültesi ile ilahiyat fakültesinde okutulan belagat dersinin kapsam ve başta seçilen örnekler olmak üzere içerik açısından farklı olduğunun kanıtıdır. Nitekim şeriat fakültesinde örneklerin neredeyse tamamı Kur'an'dan seçilirken, ilahiyat fakültelerinde okutulan belagat dersinde ise hem Kur'an hem de şiir ve emsal gibi diğer edebî türlerden seçilmektedir. Arap dili ve üslûbuyla vahyedilen Kur'an'ın, defalarca meydan okumasına rağmen neden bir benzerinin getirilemediği sorusu, özellikle Abbasilerin ilk döneminden itibaren tartışılmıştır. Bu tartışmaların sonucunda İslam bilginleri Kur'an'ın mucizeliği üzerinde ittifak etmişlerdir. Kur'an'ın mucizeliği üzerinde ittifak eden İslam bilginlerinin kahir ekseriyeti, Kur'an'daki mucizeliğin kendi yapısından; haiz olduğu fesahat, belagat, nazım ve içerik özelliklerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.⁴¹ Dolayısıyla büyük oranda din alanında hizmet edecek olan ilahiyat fakültesi öğrencilerinin, Kutsal kitaplarının mucize boyutunu ana hatlarıyla bilmeleri gerekmektedir. Kur'an'ın üslup özelliklerini anlamının yolu ise öncelikle belagat ilmini bilmekten geçmektedir. Nitekim ilk dönem müfessir, dilci ve edebiyatçılar bu hususu sıkça dile getirmişlerdir. Örneğin Ebû Hilâl el-Askerî (ö. 400/1009

³⁸ Şahin, *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlahiyat Fakültelerinde Arap Dili Belagati Öğretimi*, 81-81; Samancı, "İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri Lisans Programı Müfredatında Belagat Dersi" 57, 69-74; Faruk, "Eseru ulûmi'l-belâga fi'l-ulûmi's-şer'iyye", 318-322.

³⁹ Şahin, *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlahiyat Fakültelerinde Arap Dili Belagati Öğretimi*, s. 82; Samancı, "İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri Lisans Programı Müfredatında Belagat Dersi", 68-74.

⁴⁰ Samancı, "İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri Lisans Programı Müfredatında Belagat Dersi", 56-57; Faruk, "Eseru ulûmi'l-belâga fi'l-ulûmi's-şer'iyye", 327.

⁴¹ Nasrullah Hacımüftüoğlu, "Belagat İlimi ve Kur'an", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2015), 11-12; Mehmet Akif Özdoğan, "İ'câzü'l-Kur'an Meselesinin Belagat İlminin Gelişmesine Etkisi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3/2 (2003), 18-20.

?), belagat dersinin, Kur'an'ın edebî üstünlüğünün anlaşılmasındaki önemine ilişkin olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “Marifetullah'tan sonra öğrenilmeye en layık ve en evla ilim, kendisi ile Allah'ın Kitabı'nın mucize olduğunun bilindiği belagat ile fesahat ilmidir... Biz biliyoruz ki eğer insan belagat ile fesahat ilmini ihmal ederse Kur'an'ın edebî i'câzını da anlamaz.”⁴² Belagat dersinin Kur'an'ın edebî i'câzının anlaşılmasındaki rolüne ve dolayısıyla da söz konusu dersin öncelikle Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılmasına ve edebî üstünlüğünün ortaya çıkarılmasına hizmet etmesi gerektiği hususu konu ile ilgili güncel araştırmalarda da vurgulanmıştır.⁴³ Ayrıca konu ile ilgili bazı çalışmalarda belagat dersinde genel anlamda örnek seçimi noktasında sıkıntılarının olduğu dile getirilmiştir.⁴⁴

Belagat dersinin zorluğuna ilişkin öğrenci görüşlerine yönelik hem şeriat hem de ilahiyat fakültesi öğrencilerinin önemli bir kısmının belagat dersinde zorlandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca belagat dersinde zorlandığını ifade eden şeriat fakültesi öğrencilerinin az bir kısmı Arapça altyapılarının zayıf olmasından dolayı bu derste zorlandığını ifade ederken, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin önemli bir kısmı Arapçadan dolayı zorlandığını belirtmiştir. Bu veri, dersin Türkçe açıklanmasına rağmen ilahiyat öğrencilerinin ayet, şiir ve emsal gibi Arapça örnekleri anlamakta zorluk yaşadıklarını göstermektedir. Her iki öğrenci grubunun ana dillerinin Arapça olmadığı düşünüldüğünde bu oranların dikkat çekici olduğu ve üzerinde durulması gerektiği söylenebilir. Bunun büyük oranda, öğrencilerin Arapçaya olan hâkimiyetleri ile alakalı olduğu ifade edilebilir. Nitekim Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesi öğrencileri, belagat dersini üçüncü sınıfın ikinci döneminde alırken Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri ikinci sınıfta, Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi öğrencileri ise birinci sınıfta almaktadırlar. Dolayısıyla şeriat fakültesi öğrencilerinin söz konusu dersi aldıklarında Arapçayı anlama açısından önemli bir sıkıntılarının olmadığı anlaşılmaktadır. Zira adı geçen öğrencilerin, Arapçanın konuşulduğu bir ülkede ve Arapça eğitimin verildiği bir üniversitede üç buçuk yıl -hazırlık/dil eğitimi ile birlikte- öğrenim gördükten sonra belagat dersini almaları büyük bir avantaj olarak görülmektedir.

Belagat dersinin zorluğuna ilişkin öğrenci görüşlerinde dikkat çeken bir başka bulgu ise belagat dersinde zorlandığını ifade eden şeriat fakültesi öğrencilerinin önemli bir kısmının belagat ilmi ile ilk defa karşılaşmalarından ve belagat konularını ilk defa görmelerinden dolayı zorluk çektiklerini belirtmeleridir. İlahiyat fakültesi öğrencilerinden hiçbiri bu yönde görüş belirtmemiştir. Kanaatimize göre bu durum, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin belagat konularına kısmen aşina olmalarından kaynaklanmaktadır. Nitekim Türkiye'de lise düzeyinde okutulan Türk Dili ve Edebiyatı dersi kapsamında söz sanatları/edebî sanatlar da öğretilmekte ve söz konusu derslerde, Arap belagatinin de konularından olan ve Arap belagatinin büyük bir kısmını oluşturan teşbih, istiare, mecaz, mecaz-ı mürsel, kinaye, tariz, teşhis, intak; tevriye, tenasüp, leffüneşr, tecahül-i arif, hüsn-i talil, mübalâğa, tezat, istidrak, tekrar, nida, istifham, rücu, irsal-i mesel, iltifat, telmih, iktibas; cinas, seci ve tarsi gibi konular ele alınmaktadır.⁴⁵ Bu vb. konular Arap belagatinde de aynı başlıklar altında işlenmektedir.⁴⁶ Yine belagat dersinde zorlandığını ifade eden ilahiyat fakültesi öğrencilerinin büyük bir kısmı genel anlamda zorlandığını belirtirken bir kısmı ise özellikle belagatin meani kısmında zorlandıklarını açıklamışlardır. Ana dili Arapça olmayanlara yönelik belagat öğretimine dair bazı çalışmalarda, öğrencilerin en çok meani ile ilgili konularda zorlandıkları belirtmiştir.⁴⁷ Dolayısıyla belagat dersinin eksik yönlerini tespit edip ilahiyat fakültesi öğrencilerinin bu derste neden zorlandıklarını ortaya koymak büyük önem arz etmektedir.

⁴² el-Askerî, *Kitâbu's-sinâteyn*, 7-8.

⁴³ Şahin, *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlahiyat Fakültelerinde Arap Dili Belagati Öğretimi*, 15, 61; Salih b. Muhammed ez-Zehrâni, “Dirâsetü'l-belâğa ehdâfuhâ ve simâruhâ”, *Mecelletu Câmîati'l-İmâm Muhammed b. Süüd el-İslâmiyye*, 27 (2000), 226-243; Hacımüftüoğlu, “Belagat İlmi ve Kur'an”, 32-33; Samancı, “İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri Lisans Programı Müfredatında Belagat Dersi”, 69-70; Faruk, “Eserü ulûmi'l-belâğa fi'l-ulûmi's-şerîyye”, s. 327-328.

⁴⁴ Yılmaz - Salem, “Belagat Öğretimindeki Problemler, Yöntemler ve Çözüm Önerileri”, 224.

⁴⁵ Said Coşar, *Ortaöğretim Birinci Sınıfta Türk Dili ve Edebiyatı Dersinde Edebî Sanatlar ve Öğretimi* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 11-12; Feyza Özdemir - Celile Eren Ökten, “Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Edebî Sanatların 7E Modeline Göre Öğretimi”, *International Journal of Languages' Education and Teaching* 8/4 (2020), 208.

⁴⁶ Ali el-Cârim - Mustafa Emin, *el-Belâğatu'l-vâdiha*, (Dimaşk: Dâru'l-Fikr, ts.), 306-307.

⁴⁷ Abdullah, *Takribül-belâğati'l-Arabiyye li'n-nâtikine bi gayrihâ*, 18.

Belagat dersinin eksik yönlerine ilişkin öğrenci görüşlerine yönelik olarak ilahiyat fakültesi öğrencilerinin yarısı ile şeriat fakültesi öğrencilerinin az bir kısmının eksiklik var yönünde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Belagat dersinin eksik yönlerinin olduğunu ifade eden ilahiyat fakültesi öğrencilerinin en sık dile getirdikleri eksiklikler sırasıyla; “Kur’an’dan örneklerin ve alıştırmaların çok az olması; sağlam bir Arapça altyapısı olmadan belagat dersinin verilmesi; dersin işlenişinde ezbere dayalı bir yöntemin takip edilmesi ve ders saatlerinin az olması” şeklindedir. Belagat dersinin eksik yönlerinin olduğunu dile getiren şeriat fakültesi öğrencilerinin tamamı ise söz konusu eksiklikleri örnek ve alıştırmaların az olması yani uygulama boyutunun eksik kalması şeklinde açıklamışlardır. Belagat dersi ile ilgili burada tespit edilen eksikliklerin, konu ile ilgili diğer çalışmalarda da dile getirildiği görülmektedir.⁴⁸ Söz konusu çalışmalarda belagatin önündeki en önemli engellerden birinin öğrencilerin sağlam bir Arapça altyapısına sahip olmamaları, diğerinin ise öğrencilerin yeterli düzeyde uygulama ve alıştırma yapma imkânına sahip olmamaları şeklinde ifade edilmiş, bu nedenle de öğrencilerin genel anlamda belagat ile ilgili teorik bilgilerini uygulamada zorluk yaşadıkları belirtilmiştir. Öğretim yöntemlerindeki eksikliklerin yanı sıra belagat dersinin Kur’an ve diğer İslami ilimlerden uzak bir şekilde tamamen dil bağlamında işlenmesi de dile getirilen başka eksikliklerdir.⁴⁹ Ayrıca bazı çalışmalarda belagate ayrılan ders saatlerinin yetersiz olduğu da belirtilmiştir.⁵⁰ Ancak yukarıdaki veriler ders saatlerinin ciddi bir sorun olarak görülmediğini ortaya koymaktadır. Bizim de belagat dersini okuturken edindiğimiz izlenim, verimli kullanıldığı takdirde iki dönem, haftada iki saatlik sürenin belagat için yeterli olduğu yönündedir.

Belagat dersinin daha iyi anlaşılmasına ve daha verimli hâle getirilmesine ilişkin öğrenci görüşlerine yönelik olarak hem ilahiyat fakültesi hem de şeriat fakültesi öğrencilerinin büyük bir kısmının önerilerde bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda ilahiyat fakültesi öğrencilerinin en sık dile getirdikleri öneri ve beklentiler sırasıyla; “belagatten önce Arapçanın iyi öğretilmesi, örnek ve alıştırmaların arttırılması, ezber yerine uygulamaya ağırlık verilmesi, dersin öğrenci merkezli işlenmesi, Kur’an belagatine ağırlık verilmesi, dersin öneminin belirtilip sevdirmesi, edebî tahlillerin detaylandırılması, dil ve üslup açısından kolay ve anlaşılır ders kitaplarının tercih edilmesi ve basit bir dil ve üslupla açıklanması” şeklindedir. Şeriat fakültesi öğrencilerinin ise dile getirdikleri öneri ve beklentilerinin sırasıyla derste uygulamaya ağırlık verilmesi, örnek ve alıştırmaların arttırılması, dersin basit bir dil ve üslupla anlatılması, edebî tahlillerin detaylandırılması ve örnekler açıklanırken yazıların okunaklı yazılması şeklinde olduğu görülmektedir. Bu verilere göre ilahiyat fakültesi öğrencilerinin belagat dersi ile ilgili en büyük beklentileri söz konusu dersin iyi bir Arapça eğitiminden sonra verilmesi olurken bunu uygulama boyutuna ağırlık verilmesi ve dersin öğrenci merkezli işlenmesi izlemektedir. Şeriat fakültesi öğrencileri açısından ise dersle ilgili en önemli beklenti dersin uygulama boyutuna ağırlık verilmesi olmuştur. Belagat dersinin güçlü bir Arapça altyapısından sonra verilmesi ve derste uygulama boyutunun ön plana çıkartılması hususu konu ile ilgili güncel araştırmalarda da dile getirilmiştir.⁵¹ Yine bu bulgulara göre hem ilahiyat hem de şeriat fakültesi öğrencilerinin belli bir kısmı edebî tahlillerin detaylandırılmasını faydalı bulmaktadırlar. Kısa örnekler yerine ayetler pasajı veya edebî metinler üzerinden edebî tahlillerin detaylandırılmasının edebî zevkin gelişimine daha fazla katkı sunduğu hususu bazı güncel çalışmalarda da ifade edilmiştir.⁵²

⁴⁸ ez-Ziyâdât, “Suûbâtu talîmi’l-belâgati’l-Arabiyye li gayri’n-nâtîkîne bihâ”, 221.

⁴⁹ Şahin, *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlahiyat Fakültelerinde Arap Dili Belagati Öğretimi*, 75, 79, 82; Samancı, “İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri Lisans Programı Müfredatında Belagat Dersi”, 73-74; Faruk, “Eseru ulûmi’l-belâga fi’l-ulûmi’ş-şerîyye”, 327; ez-Ziyâdât, “Suûbâtu talîmi’l-belâgati’l-Arabiyye li gayri’n-nâtîkîne bihâ”, 222, 224; Yılmaz - Salem, “Belagat Öğretimindeki Problemler Yöntemler ve Çözüm Önerileri”, 214-215, 224; ez-Zehrânî, “Dirâsetü’l-belâga ehdâfuhâ ve simâruhâ”, 274.

⁵⁰ Faruk, “Eseru ulûmi’l-belâga fi’l-ulûmi’ş-şerîyye”, 327; Yılmaz - Salem, “Belagat Öğretimindeki Problemler, Yöntemler ve Çözüm Önerileri”, 224; ez-Ziyâdât, “Suûbâtu t’lîmi’l-belâgati’l-Arabiyye li gayri’n-nâtîkîne bi gayriğa”, 221.

⁵¹ Şahin, *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlahiyat Fakültelerinde Arap Dili Belagati Öğretimi*, 75, 79, 82; Faruk, “Eseru ulûmi’l-belâga fi’l-ulûmi’ş-şerîyye”, 327; ez-Ziyâdât, “Suûbâtu talîmi’l-belâgati’l-Arabiyye li gayri’n-nâtîkîne bihâ”, 222, 224; Yılmaz - Salem, “Belagat Öğretimindeki Problemler, Yöntemler ve Çözüm Önerileri”, 214-215, 224.

⁵² Henîe, “Tedrîsu’l-belâgati’l-Arabiyye alâ esâs et-tezevvuk li’n-nâtîkîne bi gayri’l-Arabiyye”, *el-Multeka’l-İlmî el-Âşir li’l-Lugati’l-Arabiyye* (Câkarta: Câmîatu Buntayânâk, 2016), 1126.

Araştırmaya katılan ilahiyat ile şeriat fakültesi öğrencilerinin büyük çoğunluğunun olumlu fikre sahip olduğu, ilahiyat eğitimi için gerekli ve önemli bulunduğu belagat dersinin daha iyi bir düzeye gelmesi ve mevcut eksikliklerinin giderilmesi için aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Hazırlık sınıfına ek olarak üst sınıflara da seçmeli olarak Arapça dersi konulabilir. Böylece öğrencilerin Arapçalarının geliştirilmesi suretiyle belagat dersini daha iyi anlamalarına katkı sunulabilir.
- Şeriat fakültelerinde olduğu gibi belagat dersinin amacı, aynı zamanda belagatin bir ilim olarak ortaya çıkmasının ana hedefi olan Kur'an'ın edebî üstünlüğü bağlamında belirlenebilir.
- Belagat dersinin içeriği ağırlıklı olarak kısa sure veya ayetler pasajı şeklinde Kur'an'dan oluşturulabilir.
- Dönemin başında belagat dersinin ilahiyat eğitimi için önemi belirtilip öğrenciler motive edilebilir.
- Öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamak için çeşitli teşvik mekanizmaları uygulanabilir.
- Belagat dersinde, bir kural ve kısa bir örneğini ezberletmek yerine geniş metinler üzerinde derin edebî tahliller yapılabilir ve böylece öğrencilerin gerçek anlamda edebî zevkin farkına varmaları sağlanabilir.
- Belagat dersini alan ilahiyat fakültesi öğrencilerinin ana dillerinin Arapça olmadığı göz önünde bulundurularak derste buna uygun yöntemler kullanılabilir.
- Belagat dersi teorik bilgilere ek olarak, öğrencilerin kendilerini ifade etme becerilerini geliştirecek uygulamalı çalışmalarla etkili hâle getirilebilir.
- Dil ve üslûp açısından kolay ve anlaşılır ders kitapları tercih edilebilir.
- İlahiyat fakültelerinde belagat dersi üzerine akademik çalışmalar yapılabilir ve böylece dersin daha etkili ve faydalı hâle gelmesine katkı sağlanabilir.
- Ana dili Arapça olmayanlara yönelik olarak ve içeriği de ilahiyat fakültelerine uygun bir şekilde oluşturulmuş belagat ders kitapları hazırlanabilir.

Beyanname

1. Finans/Teşvik: Bu makale TÜBİTAK 2219 Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı tarafından desteklenen "Ana Dili Arapça Olmayanlar İçin Belagat Ders Kitabı Hazırlama" başlıklı proje kapsamında üretilmiştir.

2. Çıkar Çatışması: Yazar, çalışmada herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

3. Etik Beyan: Yazar, bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu beyan etmektedir. Ayrıca etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için alınan etik kurul onayı (Batman Üniversitesi Etik Değerlendirme Kurulu, 04/07/2024 - 2024/05) mevcuttur.

Kaynakça

- Abdullah, Abdülhalim. *Takrîbu'l-belâgati'l-Arabiyye li'n-nâtîkîne bi gayrihâ*. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, ts.
- Arpaçukuru, Osman - Üzümcü, Muzaffer. "İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumları (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Örneği)". *Tasavvur Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (2020), 853-886.
- Askerî, Ebû Hilâl. *Kitâbu's-sinâteyn*. thk. Ali el-Bicâvî - Muhammed Ebu'l-Fadl. Kahire: Dârul-Fikri'l-Arabî, ts.
- Aydar, Hidayet. "Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi ve Türk Kültür Hayatına Katkıları". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13/13 (2006), 23-43.
- Aydın, Yusuf. *Ürdün'de Yükseköğretimde Din Eğitimi*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Ayhan, Halis. "İlahiyat Fakültesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22/70-72. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.

- Baltacı, Ali. "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (2018), 231-274.
- Başkan, Birol. "Basra Körfezi Ülkelerinde Modern Devlet ve Din Eğitimi". *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 2/2 (2018), 185-208.
- Boy, Arzu. "Medreselerin Kısa Bir Geçmişi ve Kayseri Medreseleri". *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4/1 (2017), 57-73.
- Büyüköztürk, Şener vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2011.
- Ceylan Çapar, Meral – Ceylan, Müyesser. "Durum Çalışması ve Olgubilim Desenlerinin Karşılaştırılması". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/özel sayı 2 (2022), 295-312.
- el-Cârim Ali - Emin, Mustafa. *el-Belâgatü'l-vâdîha*. Dimaşk: Dâru'l-Fıkr, ts.
- el-Curcânî, Seyyid Şerîf. *Kitâbu't-tarîfât*. Beyrut: Mektebetu Lubnân, 1985.
- Coşar, Said. *Ortaöğretim Birinci Sınıfta Türk Dili ve Edebiyatı Dersinde Edebî Sanatlar ve Öğretimi*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Çepni, Salih. *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. Trabzon: Akademi Kitabevi, 2010.
- Ecer, Münir. "Bir Anlatı Araştırması: Yüksek Din Öğretimi Kurumlarındaki Arapça Derslerinde Karşılaşılan Sorunlar". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2023), 1-22.
- Eliaçık, Muhittin. "Osmanlı Medreselerinde Okutulan Belagat Kitapları". *Ulakbilge* 2/4 (2014), 31-39.
- Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Faruk, Kerim. "Eseru ulûmi'l-belâga fi'l-ulûmi's-şerîyye ve tevcîhi nusûsîhâ". *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/11 (2021), 313-331.
- Güceyüz, İsa. "Arapça Hazırlık Sınıflarında Derse Devam ve Akademik Başarı İlişkisi". *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (2023), 391-412.
- Hacımuftuoğlu, Nasrullah. "Belagat İlmi ve Kur'an". *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2015), 9-36.
- Henîfe. "Tedrîsu'l-belâgati'l-Arabiyye alâ esâs et-tezevvuk li'n-nâtikîne bi gayri'l-Arabiyye". *el-Multeka'l-İlmî el-Âşir li'l-Lugati'l-Arabiyye*, Câkarta: Câmîatu Buntayânâk, 2016.
- İbn Manzûr. *Lisânu'l-Arab*. thk. Abdullah Aliyyu'l-Kebîr vd. Kahire: Dâru'l-Maârif, ts.
- Kılıç, Hulusi. "Belagat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/380-383. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Kızıklı, Zafer. "Arap Dili Belagat Bilimine Kuramsal Bir Yaklaşım". *İslami Araştırmalar Dergisi* 24/1 (2013), 17-24.
- Lawrence Neuman, W. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, çev. Özlem Akkaya, İstanbul: Yayın Odası, 2020.
- Latrûş, eş-Şârif. "Kirâatun fi daâvât tecdîdî'l-belâga'l-Arabiyye". *Mecelletu Havliyyâtî-Turâs* 16/8 (2016), 97-105.
- Öcal, Mustafa. "Yüksek İslam Enstitüsü". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/48-52. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Öcal, Mustafa. "İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 111-123.
- Özdemir, Feyza - Eren Ökten, Celile. "Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Edebî Sanatların 7E Modeline Göre Öğretimi". *International Journal of Languages' Education and Teaching* 8/4 (2020), 207-230.
- Özdoğan, Mehmet Akif. "İ'câzü'l-Kur'an Meselesinin Belagat İlminin Gelişmesine Etkisi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3/2 (2003), 113-127.
- Samancı, Yusuf Sami. "İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri Lisans Programı Müfredatında Belagat Dersi ve Önemi, Diğer Alanlardaki Derslere Katkısı". *Yüksek Öğretimde Arapça Eğitimi 1*, Ed. Ahmed Ali Çanakçı - Asem Hamdy Ahmed Abdelghany. Konya: Palet Yayınları, 2020.
- Şahin, Mehmet. *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze İlahiyat Fakültelerinde Arap Dili Belagati Öğretimi*. İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Şimşek, Şahin. *Arap Belagatinde Yenilikçi Yaklaşımlar (Emin el-Hûlî Örneği)*. Ankara: Fecr Yayınları, 2020.
- Toprak, M. Faruk vd. "Belagat İlmi Neden Diğer İlimler Kadar Değer Görmüyor?", *İlim (İslami İlimler E-Dergisi)* 9 (2016), 8-13.
- Yalar, Mehmet. *Modern Arap Edebiyatına Giriş*. Bursa: Emin Yayınları, 2009.
- Yıldırım, Ali – Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Yılmaz, Mehmet - Salem, Mohammed Saeed. "Belagat Öğretimindeki Problemler, Yöntemler ve Çözüm Önerileri (Türk Üniversiteleri Örneği)". *Antakiyat* 6/2 (Aralık 2023), 209-229.
- Zevârî, Ali Ahmed. "Eseru'l-Kur'ani'l-Kerîm fi neş'eti'd-dersi'l-belâgî ve tetâvvurîh". *el-Menhel* 4/1 (2018), 143-174.
- Zeydân, Corcî. *Târîhu âdâbî'l-lugati'l-Arabiyye*. Kahire: Dâru'l-Hilâl, ts.

ez-Zehrânî, Salih b. Muhammed. "Dirâsetu'l-belâga ehdâfuhâ ve simâruhâ". *Mecelletu Câmiati'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye*, 27 (2000), 225-285.

ez-Ziyâdât, Teysîr. "Suûbâtu talîmi'l-belâgati'l-Arabiyye li gayri'n-nâtıkîne bihâ (Câmiâtu Şırnak unmuzecen)". *Mecelletu Kısmi'l-Arabî Câmi'atu Bencâb* 23 (2016), 209-230.

UJ, The University of Jordan, "Faculty of Sharia". Erişim 6 Eylül 2024. <https://sharia.ju.edu.jo>

YU, Yarmouk University, "Faculty of Sharia". Erişim 6 Eylül 2024. <https://sharia.yu.edu.jo>

AABU, Al al-Bayt University, "Faculty of Sharia". Erişim 7 Ekim 2024. <https://www.aabu.edu.jo>